

AGENTES AGROFLORESTAIS THĒ ã ONI

Awei, kami Yanomae yama kini *Agroflorestal* yama thĕ ka komi kapuuwi hapĕ naha yama ki pihikuu, kami Yanomae yama kini *Agroflorestal* yama thĕ ka puuka pihiowi hapĕ naha thĕ kua kami Yanomae yama ki yai moyamio tĕhĕ yama ki *Agroflorestal* maproimi, thi

maki kami Yanomae yama ki ha, hapĕ naha thĕ yai kua he yatia, hoyami kami yama kini yama thĕ *Agroflorestal* yai noamai, inaha thĕ kua, thi maki yama thĕ noamai mao tĕhĕ waiha hoyami *garimpeiro* pĕ kuprario tĕhĕ thi yama pouwi yama thĕ ya noamai mao tĕhĕ yama ki nomarayu inaha thĕ kua yaro yama ki yai kiat, inaha kuo tĕhĕ yama ki xiro iai paxio kami yama ki wamotima matihi pĕ kuĕ yaro ipa *jornal* ya thaprarema, Yanomae yama ki pihihoripru, pihioimi yaro, waiha hoyami *garimpeiro* pĕ kopi tĕhĕ, kuĕ yaro, hoyami yanomae *Agroflorestal* yama ki kiat tĕhĕ yama ki moyamio. Kami yama ki pihimoyamiwi thĕ yai kutaoni. Awei inaha ipa *jornal* thĕ ã kutaoma.

Titinho Yanomami Agente Agroflorestal Piau thĕri

Dia 19 de fevereiro de 2003

Kuo tĕhĕ ipa *jornal* ya thaprarema. Awei kami Yanomae *Agroflorestal* yama ki kakii yama ki kupru puonimi wamotima yama thĕpĕ raromaiwi *Agroflorestal* yama ki kuprarioma. Witi pi thĕ ha *Agroflorestal* Yanomae thĕ pĕ kuprarioma tha wama ki pihikunomai waiha *garimpeiro* pĕ kopi tĕhĕ yama ki ohini oho taai mao pĕ kuĕ yaro kami Yanomae yama kini *Projeto* yama a thai wamotima yama tihi pĕ tiai mao tĕhĕ winaha yama ki kua pĕ tha? kuĕ yaro kami Yanomae *Agroflorestal* yama ki yai kohi pĕ kiat pihio yama ki kiat mao tĕhĕ *dinheiro* yama a mi tĕai puoimi kami ya horipru pihioimi yaro xaari ya kiat kami ya kiat mao tĕhĕ winaha ya kua pĕ wamotima thĕ ki mao tĕhĕ kami Yanomae yama ki ohura yu yaro kuĕ yaro kami yani *Agroflorestal* ya thĕ kohi pĕ tĕrema. Awei ipa thĕ kutaoma.

Hena Yanomami Agente Agroflorestal kokoiu thĕri

YANOMAE YAMA KINĒ WAMA THĒ THAPRA PĒ YAMA THĒ XIMAI

Kokoiu, 14 de fevereiro de 2003

Awei kami yama ki pihikuwi yama thĕ ã ximirema. Kami Yanomae yama ki *professor* totuhu yaro kami pata yama ki xitopraru *professor* pĕ ya ximoimi yaro kami pata ya maki xitopraru mahi. Kuĕ yaro kaho napĕ wama ki hami todocumento yama a ximirema *professor* pĕni *alunos* pĕ nakai tĕhĕ pĕ yai totuhu. Kuĕ yaro kami pata yama kixi yai topraru mahi. Kuĕ yaro kaho napĕ wama kini *papel* wama sipĕ pree ximai tĕhĕ kami pata yama kixi topraru. Kami pata yama ki nosiamu tĕhĕ *professor* a yai yaximoimi, kuĕ yaro kaho napĕ wama kini *papel* kuo tĕhĕ kami *professor* a kuowi a xiro kiat 1998 kuo tĕhĕ kami Yanomae yama ki ha escola a kuprarioma.

Awei kami *professor* hapa yama ki kuowihia *matemática* yama a hiramai *Geografia*, yama a hiramai *História*, yama a hiramama *língua de yanomae* yama a hiramai. Inaha kure yama thĕ ã hiramai.

Bruce Yanomami pata thĕ pĕ Kokoiu

Taxiana Yanomami
Frank Yanomami
Denisia Yanomami
Amariuto Yanomami
Alisi Yanomami
Ramiseisi Yanomami
Amelita Yanomami
Sami Yanomami
Daya Yanomami
Aioto Yanomami
Ana Yanomami
Alita Yanomami
Adauto Yanomami
Dac Yanomami

Jeremias Yanomami
Alini Yanomami
Eugenio Ynaomami
Lusumira Yanomami
Dereki Yanomami
Diana Yanomami
Zeca Yanomami
Frita Yanomami
Alipio Waarinawa Yanomami
Lena Yanomami
Rogel Seisi Yanomami
Pernaldo Yanomami
Xuriyana Yanomami
Fravil Yanomami
Seriana Yanomami
Tomaxi Yanomami

Estera Yanomami
Narperdo Yanomami
Axela Yanomami
Paurino Yanomami
Mario Yanomami
Alfredo Yanomami
Sanimao Atorina yanomami
Professor
Biru Yanomami
Surira Yanomami
Isaías Yanomami
Saita Yanomami
Hena Yanomami
Dania Yanomami
Maurício Yanomami

Awei hwei *documento* yama a thaprarema. Kami Yanomae yamaki *documento* pë *decreto de criação das escolas Yanomami* yama a thapramai pihio yaro. Yutuha yano Apiahiki yano ha *escola* yama thaprarema makii *documento* a kupronimi. Kuë yaro hweitëhë yama thë ã thaprarema. Kuë yaro kami Yanomae yama kini *escola* yama a noamai yamaki yamaki pihio yai moyamirayoma yaro. Yanomae yamaki ã ka hwaiwi yama thë ã noamai pihio yaro hwei *documento* yama thaprarema. Kuë yaro *Saude* yama thë thai pihio yaro *escola* yama a thaprarema *escola* a mao tëhë ai *Saude* yamaki kuproimi kuë yaro *Urihi Saude Yanomami* yama pë noamai *Urihi Saude Yanomami* pëni yamaki temi pirimapuu yarohe *escola* yama a peximai xoa *Urihi* yama a noamai pihio yaro kami yamakini urihi yama a yai noamai kami Yanomae yamaki urihi pë yaro kuë yaro kami Yanomae yamaki urihi pëha napë yama pë rukëmai pihioimi kuë yaro yama thë ã oni thaprarema *escola* yama a noamai pihio yaro.

kami Yanomae yamaki urhipë hami urihi pë hami wamaki rukërayu tëhë yamaki yaropë maprario yaro yama ki yuri pë maprario kuë yaro *escola* yama a kohipë noamai *escolani* yaro pë noamai taarema yaro kami Yanomae yamaki urihi pë noamai taamarema *escolani* kuë yaro hwei *documento* yama thaprarema ipa *escola* wa yai noamai kami Yanomae yamakini yama a pou yaro.

Apiahiki theri pë escolamuwi história thë ã oni

Hapë naha Rapahiki hami yama ki pirio tëhë, Watoriki hami *escola* a kuprarioma yaro kami yama kini Gerson yama a ximirema Davi a nakai xoarema. Watoriki hami Gersonni thë ã oni a pouma yaro, rapahiki ha a kopini Gerson komi ha hirakini yamaki pihio moyamirayoma. Gerson a mao kunaha *escola* a pihio mohoti xoa Yano Rapahiki ha mori lousa a kuoma makii Gerson ni oxë thë pë ha komi hirakema a hirakini *escola* a orayoma.

Eharani *escola* aha hirakini ai thë pë moyamirayoma yaro Gerson microscopista aha kuaxoarema. Ehi tëhë kama a Saúde a a kuprarini Josias Professor a kuprarioma. Kuprarioma makii Josias professor Saúde a kãe kupru pihio yaro Kirão professor yamaki yama a ximirema. Hwei tëhë Mauro axë, Ester axë, Dilma axë, Lampião axë, Cleusa axë, Romario axë, Magoado axë, Ramon axë, Talila axë, Marli axë, Josias axë thë ã oni puuxiwi thë ã thaihe.

Rapahiki ha napë ha pairioma Maria Inesni yamaki hiramama. Maria Ines Boa Vista aha kopuhuruni Lidiani yamaki hiramai nomihoma Rapahiki ha yanoa tute o tëhë. Eharani Apiahikithami yano yama a thai xoama. Lidia ni Apiahikithami yamaki hiramai xoama. A ha kopuhuruni Ludiani yamaki hiramai nomihoma Ludian aha kopuhuruni Lidia waro a koõkema Eharani Lidia aha waro ha koikini yamaki hiramai koõwi Apiahiki ha Lidia ni curso thama. Lidia a ha koõkopuhuruni Ehi tëhë Mauriceni yamaki hiramai xoama, Dorani kãe hiramama Dora axë Maurice axë hwei tëhë Kirão eha pairiprai xoa.

DINHEIRO THË ã ONI

Awei hapë naha kami professor ya pihio kuma. Kami Yanomae yama kini matihio yama pë xiro rurai xi wari tëhë hapa yanomae yama ki kuaiwi thë maprario. Hapa kami Yanomae yama kini pata pëni *dinheiro* a tanimi he, kuë yaro kami Yanomae yama kini pata pëni thë thapë henaha thë xiro thai xoa.

Hape naha kami yama kini pata pëni thë thamahe *dinheiro* a mao tëhë pata thë pëni maxita a hapa xiro thamahe, hapa pata thë pëni *dinheiro* a tai maoma yaro he maxita a rata hariamahe. Enaha pata thë pëni thë thama. Pata thë pëni hapa rata pë tanimihe toutou sipë pree tanimihe, poo pë tanimi he, inaha kuoma yaro masi pë ha thë pë xiro piriona. Kuë yaro

notihami yama kini pata yama thë mapramai pihioimi. Prasuka pë kakii hapa pë pree tanimihe. Hapa poo koxi pë pree maoma, inaha kuë yaro ai yayoa thë pëwini huu tihio pë xiro tiëma he, hapa pata thë pëni hutu a manihe tëhë poo a yai tiyëanimihe. Ai yayoa thëni hutu a manimahe inaha pata thë pëni thë thamahe. Enaha pata thë pë kuama yaro napë pë ha pata thë pë kirii mahioma. Napë pë tanimi yaro he pata thë pë yai takuma urihi hami thuë thëpë kuproma. Awei hwei thë ã kakii pata thë pëni napë pë matihio pë taari wihio thë ã oni paxio. Hoyami pata thë pë ha kuaimani napë pë matihio pë taaremahe, toutou sipëha pata thë pë hapa pirionimi. Kuë yaro riokohi pë hoximihami thë pë xiro piriona pata thë pëni hapë naha thë thama he, kihami mau uhami napë pë ha yama kini matihio pë xiro ruramahe. Ehi tëhë matihio a xiro taaremahe, hapa matihio a tapranimihe Kuë yaro hoyami napë pë ha taariheni matihio a rurai xoamahe. Ehi tëhë matihio aha thë pë xitorayoma, hapa pata thë pëni kapixa pë tanimihe. Pata thë pëni kapixa pë tai maoma makii kami notihami yama kini kapixa yama pë xiro taarema. Ehi tëhë kami notihami yama kini matihio yama pë rurai. Awei inaha thë ã kutaoma.

Sanimao Atorina Yanomami Professor - Maraxipora thëri

NAPË PË MAOWI THË ã ONI

Eha ya patarayoma kiha yae roo pëha oxo ya patarayoma, ithami ya kuaimama yarihi hami yari hami yama ki kuaimama timimama xinaru ya upë hutu kana inaha ya upë ha thani ya piriona inaha ya upë ha hutukani rakama thokoha ya piriona. Hapao tëhë ya oxo tëhë napë yapë tai mao tëhë toutou sikiha ya pirionimi kuo xoama hoyami yarihihami yama ki timii maiwi hweha Sinatha a thakokiwi inaha yama ki kuama kami ya

hapa pataonimi napë iha pë pëprariowi hapë naha taariheni thë pë wamoma pixataha napë pë pata ni kuai maiwi yarihi ha a tha kiwihio thë pë pata yamou hwitaiima thë pë pëka thamo iha napë pë pëka thamoma thë pë pë ka pata tiporamoma hapi *sal* yama pë thai mao tëhë sinakoma yama a kasipëhami yama pëha riarani yama a kasipë wama a kasipë usuama, inaha yama ki kuama, kami ya pataonimi iha ya patarayoma kiha yae roopë ha pataonimi kami yari ya thë taimi, ya thë yai taimi hwe ya taimi hoyami, pata thë pë yaimi kiha thë pë kua tayuwi thë pë mi pata thë pë mi pata thë kãe kuaimi, hwei oxo yama kiwi oxo thë pëwi yama ki he ha yariheni hwei ha yama ki maprarioma wãroho mahi axo wao tani yama ki heha yarihi Marakanaha yama ki wãroho mamaki yama ki waroho mamaki yama ki maprarioma kami yama kihe yariheni thuë noaha thuë a toaia kuikini axowa atani axowa atani yama ki maprarioma keiha Marakanaha yama ki piriona ithami yama ki kuaimama kuai ahetoimama hwei momo kaana u ha hwei momokana u ha yama ki pirikiwi, pirikiwi hoyami yama ki kuaimawi aha hwei yama ki piri kima hwei Kokoiu ha, pirikioma yama ani waya prarioha yama ani waprarioha paxoto u ha ya pirio mamakii inaha ya kuaimamo.

Ana Yanomami, patayoma Kokoiu thëri wã